

## Karel Čapek: Básník (Povídky z jedné kapsy)

Byla to běžná policejní událost: ve čtyři hodiny ráno přejelo auto v Žitné ulici opilou stařenu a v největší rychlosti ujelo. A teď měl mladý policejní koncipient dr. Mejzlík vyšetřit, které auto to bylo. Takový mladý koncipient to bere vážně.

„Hm,“ řekl dr. Mejzlík strážníkovi číslo 141, „tak vy jste viděl ze vzdálenosti tří set kroků rychle jedoucí auto a na zemi lidské tělo. Co jste nejdřív udělal?“

„Nejdřív jsem běžel k té přejeté,“ hlásil strážník, „abych jí poskytl první pomoc.“

„Nejdřív jste měl zjistit ten vůz,“ bručel dr. Mejzlík, „a teprve pak se starat o bábu. Ale možná,“ dodával, drbaje se tužkou ve vlasech, „že bych já to udělal zrovna tak. Tedy číslo vozu jste neviděl; a co se jinak toho vozu týče - ?“

„Myslím,“ řekl váhavě strážník číslo 141, „že byl nějaký tmavý. Možná, že byl modrý nebo červený. To nebylo dobře vidět pro kouř z výfuku.“

„Ach ježíšikriste,“ naříkal dr. Mejzlík, „jakkak mám potom zjistit, který to byl vůz? Copak mám běhat po všech šoférech a ptát se jich: Pěkně prosím, nepřejeli jste starou bábu? No tak, člověče, co s tím mám dělat?“

Strážník pokrčil rameny v subordinované bezradnosti. „Prosím,“ řekl, „mně se přihlásil jeden svědek, ale neví taky nic. Prosím, on čeká vedle.“

„Tak ho přiveďte,“ řekl dr. Mejzlík znechuceně a marně hleděl něco vykukat z hubeného protokolu. „Prosím, jméno a bydliště,“ řekl mechanicky; ani se na svědka nepodíval.

„Králík Jan, studující strojního inženýrství,“ pronesl svědek pevně.

„Tak vy jste, pane, byl při tom, když dnes ráno ve čtyři hodiny přejelo neznámé auto Boženu Macháčkovou.“

„Ano, a já musím říci, že šofér je vinen. Prosím, pane komisaři, ulice byla úplně volná; kdyby byl šofér na křižovatce zpomalil -“

„Jak jste stál daleko?“ přerušil ho dr. Mejzlík.

„Na deset kroků. Já jsem doprovázel svého přítele z - z kavárny, a když jsme byli v Žitné ulici -“

„Kdo je váš přítel?“ přerušil ho znovu dr. Mejzlík. „Toho tady nemám.“

„Jaroslav Nerad, básník,“ řekl svědek s jistou hrdostí. „Ale ten by vám asi nic neřekl.“

„Proč ne?“ bručel dr. Mejzlík, chytající se stébla.

„Protože on... je takový básník. Když se stalo to neštěstí, dal se do pláče a utíkal domů jako malé dítě. Tedy když jsme byli v Žitné ulici, přihnalo se odzadu šílenou rychlostí auto -“

„Které mělo číslo?“

„To nevím, prosím. Toho jsem si nevšiml. Já jsem pozoroval tu šílenou jízdu, a zrovna jsem si řekl, že -“

„A jaký to byl vůz?“ přerušil ho dr. Mejzlík.

„Čtyřtákní výbušný motor,“ pravil znalecky svědek. „Ve značkách aut já se ovšem nevyznám.“

„A jakou měl barvu? Kdo v něm seděl? Byl otevřený, nebo zavřený?“

„To nevím,“ děl svědek zaražen. „Myslím, že to byl nějaký černý vůz; ale blíž jsem si toho nevšiml, protože když se stalo to neštěstí, řekl jsem Neradovi: Koukej, ti lotři přejedou člověka a ani se nezastaví!“

„Hm,“ mýnil dr. Mejzlík nespokojeně, „to je sice docela místná a správná morální reakce, ale já bych byl raději, kdybyste si všiml čísla vozu. To je úžasné, pane, jak lidé nedovedou pozorovat. Vy ovšem víte, že šofér je vinen, vy ovšem správně soudíte, že ti lidé jsou lotři, ale na číslo se nekouknete. Soudit dovede každý; ale pořádně, věcně si všimnout věcí - Děkuju vám, pane Králíku; nebudu vás zdržovat.“

Za hodinu zazvonil strážník číslo 141 u bytné básníka Jaroslava Nerada. Ano, pan básník je doma, ale spí. Básník vykulil ze dveří malá užaslá očka na strážníka; nemohl se jaksi upamatovat, co vlastně provedl. Nakonec přece jenom pochopil, proč má jít na policii. „Musí to být?“ ptal se nedůvěřivě. „Já se totiž na nic už nepamatuju; já byl v noci trochu -“

„- nalitej,“ děl strážník chápavě. „Pane, já jsem poznal mnoho básníků. Tak se, pane, ustrojte; mám na vás počkat?“

Načež se básník a strážník dostali do řeči o nočních lokálech, o životě vůbec, o zvláštních úkazech na nebi a mnohých jiných předmětech; jen politika byla oběma cizí. Takto v přátelském a poučném hovoru se dostal básník na policii.

„Vy jste pan Nerad Jaroslav, básník,“ řekl mu dr. Mejzlík. „Pane svědku, vy jste byl při tom, když neznámé auto přejelo Boženu Macháčkovou.“

„Ano,“ vydechl básník.

„Mohl byste mně říci, jaké to bylo auto? Zda bylo otevřené nebo zavřené, jaké barvy, kdo v něm seděl, jaké mělo číslo?“

Básník usilovně přemýšlel. „To nevím,“ řekl, „já jsem si toho nevšiml.“

„Nevzpomínáte si na žádnou podrobnost?“ naléhal Mejzlík.

„Kdepak,“ děl básník upřímně. „Víte, já nedávám vůbec na podrobnosti pozor.“

„Tak prosím vás,“ spustil dr. Mejzlík ironicky, „co jste tedy vůbec pozoroval?“

„Tu celou náladu,“ pravil básník neurčitě. „Víte, tu opuštěnou ulici... takovou dlouhou... za úsvitu... a jak tam ta ženská zůstala ležet -“ Najednou vyskočil. „Vždyť já jsem o tom něco napsal, když jsem přišel domů!“ Hrabal se ve všech kapsách a vytahal množství obálek, účtů a jiných takových hadrů. „Ne, tohle to není,“ brumlal, „tohle taky ne - Počkejme, snad je to tohle,“ mínil pohřížen v pozorování rubu jakési obálky.

„Ukažte mi to,“ řekl dr. Mejzlík shovívavě.

„To nic není,“ bránil se básník. „Ale jestli chcete, já vám to přečtu.“ Načež vykuliv nadšeně oči a zpěvavě protahuje dlouhé slabiky recitoval:

*„marš tmavých domů ráz dva zastavit stát  
úsvit na mandolínu hrá  
proč dívka proč se červenáš  
pojedu vozem 120 HP na konec světa  
nebo do Singapore  
zastavte zastavte vůz letí  
naše veliká láska v prachu leží  
dívka zlomený květ  
labutí šije nadra buben a činely  
proč tolik pláču“*

„A to je celé,“ prohlásil Jaroslav Nerad.

„Prosím vás,“ řekl dr. Mejzlík, „co to má znamenat?“

„No přece, to je to neštěstí s tím autem,“ podivil se básník. „Copak tomu není rozumět?“

„Myslím, že ne,“ mínil dr. Mejzlík kriticky. „Já v tom jaksi nemohu poznat, že dne 15. července ve čtyři hodiny ráno v Žitné ulici přejelo auto číslo to a to šedesátiletou opilou žebračku Boženu Macháčkovou; raněná byla odvezena do Všeobecné nemocnice a zápasí se smrtí. O těchhle faktech se vaše báseň, pane, pokud jsem pozoroval, nezmiňuje. Tak.“

„To je jen syrová skutečnost, pane,“ děl básník mna si nos. „Ale báseň je vnitřní skutečnost. Báseň, to jsou volné, surreální představy, které skutečnost vyvolá v podvědomí básníka, víte? Takové ty zrakové a sluchové asociace. A těm se má čtenář poddat,“ prohlásil Jaroslav Nerad káravě. „Pak tomu rozumí.“

„Prosím vás,“ vybuchl dr. Mejzlík. „Nebo počkejte, půjčte mi ten váš opus. Děkuju. Tak tu máme, hm: 'Marš tmavých domů ráz dva zastavit stát.' Tedy mně, prosím, vyložte -“

„To je přece Žitná ulice,“ pravil básník klidně. „Takové dvě řady domů, víte?“

„A proč to není třeba Národní třída?“ ptal se dr. Mejzlík skepticky.

„Protože ta není tak rovná,“ zněla přesvědčující odpověď.

„Tak dál. 'Úsvit na mandolínu hrá' - No, dejme tomu. 'Proč dívka proč se červenáš' - Prosím vás, kde se tu bere ta dívka?“

„Červánky,“ řekl básník lakonicky.

„Aha, promiňte. 'Pojedem vozem 120 HP na konec světa' -Nu?“

„To asi přijel ten vůz,“ vysvětloval básník.

„A měl 120 HP?“

„To já nevím; to znamená, že jel rychle. Jako by chtěl letět až na konec světa.“

„Ah tak. 'Nebo do Singapore' - Proboha vás prosím, proč zrovna do Singapore?“

Básník pokrčil rameny. „To už nevím. Třeba proto, že tam jsou Malajci.“

„A jaký má vztah to auto k Malajcům? He?“

Básník sebou stísněně vrtěl. „Možná, že ten vůz byl hnědý, nemyslíte?“ řekl zhloubaně. „Něco hnědého tam jistě bylo. Proč by tam jinak byl Singapore?“

„Tak vidíte,“ řekl dr. Mejzlík, „ten vůz už byl červený, modrý a černý. Co si z toho mám vybrat?“

„Vyberte si hnědý,“ radil básník. „To je příjemná barva.“

„Naše veliká láska v prachu leží dívka zlomený květ,“ četl dál dr. Mejzlík. „Ten zlomený květ, to je ta opilá žebračka?“

„Přece nebudu psát o opilé žebračce,“ pravil básník dotčen. „Byla to prostě žena, rozumíte?“

„Aha. A co je tohle: 'labutí šíje ňadra buben a činely.' To jsou volné asociace?“

„Ukažte,“ řekl básník zaražen a naklonil se nad papír. „Labutí šíje ňadra buben a činely' - co to má být?“

„Na to se právě ptám,“ bručel dr. Mejzlík poněkud urážlivě.

„Počkejte,“ přemýšlel básník, „něco tam muselo být, co mně připomnělo - Poslouchejte, nepřipadá vám někdy dvojka jako labutí šíje? Koukejte se,“ a napsal tužkou 2.

„Aha,“ řekl dr. Mejzlík pozorně. „A co ta ňadra?“

„To je přece 3, dva obloučky, ne?“ divil se básník.

„Ještě tam máte buben a činely,“ vyhrkl policejní úředník napjatě.

„Buben a činely,“ přemýšlel básník Nerad, „buben a činely... to by snad mohla být pětka, ne? Helejte,“ řekl a napsal číslici 5. „To břicho je jako buben, a nahoře činely -“

„Počkejte,“ řekl dr. Mejzlík a napsal si na papírek 235. „Jste si tím jist, že to auto mělo číslo 235?“

„Já jsem si vůbec žádného čísla nevšiml,“ prohlásil Jaroslav Nerad rozhodně. „Ale něco takového tam muselo být - kdepak by se to tu vzalo?“ divil se, hloubaje nad básnickou. „Ale víte, to místo je to nejlepší z celé básně.“

Za dva dny navštívil dr. Mejzlík básníka; básník tentokrát nespal, nýbrž měl tam nějakou dívku a marně sháněl prázdnou židli, aby ji policejnímu úředníkovi nabídl.

„Já už zase běžím,“ řekl dr. Mejzlík. „Já vám jen jdu říci, že to byl opravdu vůz číslo 235.“

„Jaký vůz?“ užasl básník.

„Labutí šíje ňadra buben a činely,“ vysypal jedním dechem dr. Mejzlík. „A Singapore taky.“

„Aha, už vím,“ děl poeta. „Tak vidíte, to máte tu vnitřní skutečnost. Chcete, abych vám přečetl pár jiných básní? Teď už jim budete rozumět.“

„Až jindy,“ řekl honem policejní úředník. „Až zase budu mít nějaký případ.“